

T Ü R M O B

TÜRKİYE SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLER
VE YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLER ODALARI BİRLİĞİ
(UNION OF CHAMBERS OF CERTIFIED PUBLIC ACCOUNTANTS OF TURKEY)

TÜRKİYE'DE İŞ GÜCÜ VE İŞSİZLİKLE MÜCADELE RAPORU

- İş Gücünün Profili
- İşsizliğin Gerçek Boyutları
- İşsizler Ordumuz 89 Ülkenin Nüfusundan Fazla
- İşsizler En Çok Hangi İşleri Arıyor?
- İş Gücünün Eğitim Düzeyi Düşük
- Üniversite Mezunlarında Yüksek İşsizlik
- En Fazla İşsiz Bırakan Üniversite Bölümleri Hangileri?
- İşsizlik Rekoru Güneydoğu'da
- İş Gücünün Yapısındaki Çarpıklık
- Bir Kişilik İş Yaratmak İçin 693 Bin TL'lik Yatırım Gerekliyor
- Değerlendirme
  - Kronik İşsizlik Olgusu
  - İşsizlikte Son Dönemdeki Artışın Nedeni
- İşsizliğe Karşı Gerekli Temel Koşullar
- İşsizlikle Mücadele İçin Somut Öneriler

GİRİŞ

Sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal bir sorun olan işsizlik, ülkemizin bir numaralı ulusal sorunu olmaya devam ediyor. İstihdama katılımı artırmak, işsizliği azaltmak ve ortadan kaldırmak, ülkemizin, uzun yıllardır değişmeyen başlıca gündem maddesi...

Bir ekonominin istihdam yaratma becerisi, toplumsal refah ve huzurun güvencesini oluşturuyor. Artan nüfusa ve iş gücündeki artışla orantılı istihdam yaratamayan ülkede büyüyen işsizlik, beraberinde yoksullaşma ile birlikte birçok toplumsal, yönetsel, adli, kriminal, kültürel, psikolojik ve etik sorunu beraberinde getiriyor.

Ekonominin istihdam yaratma potansiyeli ise sürdürülebilir büyüme kapasitesine bağlı bulunuyor. Büyüyen iş gücünü üretken hale getirerek ekonomik ve sosyal güvenceye bağlamak, işsizliği azaltmak, gelir dağılımını düzeltmek, toplumsal huzuru tesis etmek için ekonomik büyümeye ihtiyacımız var ve bunun da sürdürülebilir olması gerekiyor.

Türkiye ekonomisine tehdit oluşturan olumsuz iç ve dış faktörlerin etkisiyle son dönemde yatırımlar ve büyüme hızındaki yavaşlama paralelinde işsizlikte kaygı verici hızlı bir artış yaşandığı dikkati çekiyor. Açıklanan iş gücü verileri, işsizlikte son beş yılın en kötü tablosunu ortaya koyuyor.

İŞ GÜCÜNÜN PROFİLİ

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) en son Kasım 2016 dönemi itibariyle açıkladığı verilere göre;

- ✚ 15 yaş üstünde iş gücüne dahil nüfus son bir yılda 980 bin kişi artarken, bunların net bazda sadece 391 binine istihdam sağlanabildi, iş gücüne katılanların yarıdan fazlası işsiz kaldı.**
- ✚ Dar tanımlı (standart) işsiz sayısı, bir yıl önceye göre (Kasım 2015 dönemi) 590 bin kişi artarak 3 milyon 715 bin kişi ile tüm zamanların en yüksek düzeyine ulaştı. İşsizlerin 2 milyon 148 bini erkek, 1 milyon 566 bini ise kadın.**
- ✚ Dar tanımlı işsizlik oranı Kasım 2015'e göre 1.6 puan artarak yüzde 12,1'e yükseldi. (İşsizliğin yüzde 12,8 olduğu Mart 2010'dan bu yana en yüksek oran)**

- ✚ Genç (15-24 yaş) işsizliği önceki yılın aynı dönemine göre 3,5 puan artarak yüzde 22,6'ya çıktı.
- ✚ Özellikle genç kadın işsizlik oranı 2015'in Kasım dönemine göre 6,9 puan artarak 28,6'ya kadar yükseldi.
- ✚ Tarım dışı işsizlik bir yıl önceye göre 1,9 puan yükselerek yüzde 14,3 oldu.
- ✚ Tarım dışı genç işsizliği ise yüzde 25,4 düzeyine ulaştı.
- ✚ Tarım dışı kadın işsizliği 3,5 puan artarak 20,7'ye yükseldi
- ✚ Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranı toplamda 0,6 puan artışla yüzde 23,9'a çıktı. Bu oran erkeklerde 0,4 puan artışla yüzde 14,3, kadınlarda 0,9 puan artışla yüzde 33,6 olarak gerçekleşti.

Temel İş gücü Göstergeleri (Kasım; Bin kişi)

	TOPLAM		Değ. (%)	ERKEK		Değ. (%)	KADIN		Değ. (%)
	2015	2016		2015	2016		2015	2016	
15+ yaş nüfus	58.215	59.069	854	28.751	29.203	452	29.464	29.866	402
İş gücü	29.801	30.781	980	20.492	21.004	512	9.309	9.777	468
İstihdam	26.676	27.067	391	18.575	18.856	281	8.101	8.211	110
-Tarım	5.154	5.053	-101	2.802	2.812	10	2.352	2.242	-110
-Tarım dışı	21.522	22.013	491	15.773	16.044	271	5.749	5.969	220
İşsiz	3.125	3.715	590	1.917	2.148	231	1.208	1.566	358
İş gücüne dahil olmayan nüfus	28.414	28.288	-126	8.259	8.199	-60	20.156	20.089	-67
İş gücüne katılım (%)	51,2	52,1	0,9	71,3	71,9	0,6	31,6	32,7	1,1
İstihdam oranı (%)	45,8	45,8	0,0	64,6	64,6	0,0	27,5	27,5	0,0
İşsizlik oranı (%)	10,5	12,1	1,6	9,4	10,2	0,8	13,2	16,30	3,1
Tarım dışı işsizlik oranı	12,4	14,3	1,9	10,5	11,6	1,1	17,2	20,7	3,5
Genç nüfus (15-24)									
İşsizlik oranı (%)	19,1	22,6	3,5	17,7	19,2	1,5	21,7	28,6	6,9
Ne eğitimde ne istihdamda olanlar (%)	23,3	23,9	0,6	13,9	14,3	0,4	32,7	33,6	0,9

Not: Oransal değerlerdeki değişimler, puan cinsinden.

İŞSİZLİĞİN GERÇEK BOYUTLARI

TÜİK'in dar tanımlı işsizlik verileri, buzdağının ucunu gösteriyor. İşsizliğin gerçek boyutları bunun çok ötesinde bulunuyor.

- ✚ Resmi tanıma göre 3 milyon 715 bin kişi olarak açıklanan işsiz sayısında, sadece aktif iş arayan işsizler baz alınıyor. Bu kişilerin 2 milyon 897 bini bir yıldan az, 818 bini ise bir yıldan uzun süredir iş arıyor. Erkek işsizlerde yüzde 18 olan bir yıldan fazla süredir iş arayanların oranı, kadın işsizlerde yüzde 28'e ulaşıyor.
- ✚ Bunların dışında, iş bulma umudunu yitirerek iş aramayı bırakmış kadın ve erkek toplam 2 milyon 286 bin işsiz kişi bulunuyor. Bunların da 1 milyon 368 bin kişi ile büyük bölümü kadın...
- ✚ Bu iki sayıyı topladığımızda 6 milyonun üzerinde bir işsiz sayısı ve yüzde 18,1 düzeyinde işsizlik oranı ortaya çıkıyor.
- ✚ Öte yandan TÜİK'in anket yoluyla belirlediği iş gücü araştırmasının referans haftasında herhangi bir işte 40 saatten az (bir saat bile olsa) çalışmış olan, mümkün olsa tam zamanlı çalışmak isteyen 507 bin kişi de "Zamana bağlı eksik istihdam" tanımına dahil ediliyor (İşsizler ordusuna dahil edilmiyor).
- ✚ Ayrıca, yılın belli döneminde çalışıp diğer zamanlarda işsiz kalan mevsimlik işsizlerin sayısı da Kasım 2016 itibarıyla 103 bin düzeyinde bulunuyor.
- ✚ Bu kategorilerdeki işsizleri de eklediğimizde en geniş tanımlı işsizler ordusu olarak 6 milyon 611 bin sayısına ulaşıyoruz. Buna göre işsizlik oranı da yüzde 20 düzeyinde bulunuyor.

Değişik tanımlara göre işsizlik (Kasım; Bin kişi)

	2016		2015	
	Sayı	%	Sayı	%
İş gücü	30.781		29.801	
Dar tanımlı (standart) işsizlik	3.715	12,1	3.125	10,5
Umutsuzlar(*)	2.286		2.355	
Geniş tanımlı işsizlik	6.001	18,1	5.480	17,0
Zamana bağlı eksik istihdam	507		551	
Mevsimlik işsizler	103		100	
En geniş tanımlı işsizlik	6.611	20,0	6.131	19,1

(*) Umudunu yitirip iş aramayı bırakmış, ama iş olsa işbaşı yapmaya hazır olanlar.

TÜİK'İN İŞSİZLİK ÖLÇÜMÜNDE BAZ ALDIĞI TANIMLAR

İşsiz: Referans dönemi içinde istihdamda olmayan kişilerden sadece iş aramak için son dört hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kişiler işsiz sayısını oluşturuyor.

İş aramayıp çalışmaya hazır olanlar: İş aradığı halde bulamayan veya kendi vasıflarına uygun bir iş bulabileceğine inanmadığı için iş aramayı bırakmış, ancak iş olsa 2 hafta içinde işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişiler. Bunlar “işsiz” sayılmıyor, “iş gücüne dahil olmayan nüfus” içinde gösteriliyor.

Zamana bağlı eksik istihdam: Referans haftasında istihdamda olan, esas işinde ve diğer işinde/işlerinde fiili olarak 40 saatten daha az süre çalışmış olup, mümkün olsa daha fazla çalışmaya başlayabilecek kişiler.

Mevsimlik çalışanlar: Mevsimlik çalışması nedeniyle iş aramayan kişiler.

İŞSİZLER ORDUMUZ 89 ÜLKENİN NÜFUSUNDAN FAZLA

- 🇹🇷 Türkiye’de geniş tanımla 6 milyon 611 bine ulaşan işsizlerin sayısı, dünyadaki belli başlı 190 ülkenin 89’unun nüfusundan daha fazla.
- 🇹🇷 Bu sayıya ülkemizdeki 4 milyona yakın Suriyeli mülteci dahil bulunmuyor.

Nüfusu Türkiye’nin işsiz sayısından az ülkeler (Kişi)

ÜLKE	Nüfus	ÜLKE	Nüfus
Ürdün	6.318.000	Bahreyn	1.317.827
El Salvador	6.297.394	Doğu Timor	1.210.233
Libya	6.154.623	Kıbrıs	1.128.994
Eritre	6.130.922	Fiji	874.742
Nikaragua	5.991.733	Cibuti	859.652
Kırgız Cumhuriyeti	5.607.200	Guyana	795.369
Danimarka	5.591.572	Bhutan	741.822
Finlandiya	5.413.971	Ekvator Ginesi	736.296
Slovak Cumhuriyeti	5.407.579	Komorlar	717.503
Singapur	5.312.400	Karadağ	621.081
Türkmenistan	5.172.931	Solomon Adaları	549.598
Norveç	5.018.573	Surinam	534.541
Kostarika	4.805.295	Lüksemburg	530.946
İrlanda	4.586.897	Malta	419.455

Orta Afrika Cumhuriyeti	4.525.209	Brunei Darussalam	412.238
Gürcistan	4.490.700	Bahamalar	371.960
Yeni Zelanda	4.433.100	Maldivler	338.442
Lebnan	4.424.888	Belize	324.060
Croatia	4.267.600	İzlanda	320.716
Liberiya	4.190.435	Barbados	283.221
Filistin	4.046.901	Fransız Polinezyası	273.814
Bosna Hersek	3.833.916	Yeni Kaledonya	258.121
Panama	3.802.281	Vanuatu	247.262
Moritanya	3.796.141	Samoa	188.889
Portoriko	3.667.084	Guam	162.810
Moldova	3.559.519	Grenada	105.483
Uruguay	3.395.253	Virgin Adaları (ABD)	105.275
Umman	3.314.001	Tonga	104.941
Kuveyt	3.250.496	Mikronezya	103.395
Arnavutluk	3.162.083	Aruba	102.384
Litvanya	2.987.773	Kiribati	100.786
Ermenistan	2.969.081	Andorra	78.360
Moğolistan	2.796.484	Dominika	71.684
Jamaika	2.707.805	Bermuda	64.806
Namibya	2.259.393	Cayman Adaları	57.570
Makedonya	2.105.575	Grönland	56.810
Slovenya	2.057.159	Amerikan Samoası	55.128
Katar	2.050.514	Kuzey Mariana Adaları	53.305
Letonya	2.034.319	Marshall Adaları	52.555
Botsvana	2.003.910	Faroe Adaları	49.506
Kosova	1.807.106	Monako	37.579
Gambiya	1.791.225	Lihtenştayn	36.656
Gabon	1.632.572	San Marino	31.247
Trinidad ve Tobago	1.337.439	Tuvalu	9.860
Estonya	1.329.301		

İŞSİZLER EN ÇOK HANGİ İŞLERİ ARIYOR?

- ✚ Kasım 2016 itibariyle dar tanıma göre 3 milyon 715 bin kişi olan işsizler içinde en büyük kitleyi 870 bin kişi ile hizmet ve satış elemanları oluşturuyor. Aktif iş arayan işsizlerin yaklaşık dörtte biri bu tür işler arıyor.
- ✚ Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışmak için iş arayanlar 608 bin kişi ile ikinci sırada yer alıyor.
- ✚ Aynı tarih itibariyle 533 bin kişi büro ve müşteri hizmetlerinde, 497 bin kişi sanatkarlık ve ilgili işlerde, 492 bin kişi profesyonel mesleklerde, 332 bin kişi teknisyen, tekniker ve yardımcı profesyonel meslek mensubu olarak, 289 bin kişi de tesis ve makine operatörü ve montajcı olarak çalışmak için iş arıyor.
- ✚ İş arayanlar içinde 69 bin kişi yöneticilik, 24 bin kişi ise nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri alanında çalışmak istiyor.

İşsizlerin dağılımı (Kasım 2016; Bin kişi)

İş arayanlar	Sayı	%
Hizmet ve satış elemanları	870	23,4
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	608	16,4
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar	533	14,3
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	497	13,4
Profesyonel meslek mensupları	492	13,2
Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	332	8,9
Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar	289	7,8
Yöneticilik arayanlar	69	1,9
Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünlerinde çalışanlar	24	0,6
TOPLAM	3.715	100,0

İŞGÜCÜNÜN EĞİTİM DÜZEYİ DÜŞÜK

TÜİK'in iş gücü göstergeleri, iş gücünü oluşturan nüfusun yarıdan fazlasının eğitim düzeyinin düşük olduğunu gösteriyor:

- ✚ Kasım 2016 dönemi itibariyle 30 milyon 781 bin kişi olan iş gücünün yüzde 53 oranındaki 16 milyon 319 binini, lise altı
- ✚ İşsizler ordusu içinde sayıca en büyük bölümü, iş gücündeki ağırlıklarıyla orantılı biçimde 1 milyon 768 bin kişi ile lise altı (ilkokul, ortaokul, ilköğretim) diplomalılar oluşturuyor.
- ✚ İşgücü içinde ikinci en büyük grup ise 7 milyon 68 bin kişi ve yüzde 23'lük payla yüksek öğretim mezunları...
- ✚ İşgücünü oluşturan nüfusun 3 milyon 223 bini mesleki ve teknik lise, 3 milyon 120 bini düz lise mezunu, 1 milyon 52 bini ise okur yazar (diplomasız)...
- ✚ İstihdamda olan toplam 27 milyon 67 bin kişi içinde de en büyük kesim, yüzde 53,8 oranında 14 milyon 551 bin kişi ile lise altı diplomalılardan oluşuyor.
- ✚ Tüm çalışanlar içinde yüksek öğretim mezunları yüzde 22,5 oranında 6 milyon 86 bin kişi ile ikinci büyük grubu oluşturuyor.
- ✚ İstihdamdaki nüfusun yüzde 10,2 oranındaki 2 milyon 755 bini mesleki ve teknik lise, yüzde 9,9 oranındaki 2 milyon 690 bin kişi ile lise mezunu, yüzde 3,6 oranındaki 985 bini ise okur yazar.

ÜNİVERSİTE MEZUNLARINDA YÜKSEK İŞSİZLİK

TÜİK'in iş gücü göstergeleri, Türkiye'de yüksek oranlı bir "beyaz yakalı" işsizliğine işaret ediyor:

- ✚ **Diploma düzeylerine göre en yüksek işsizlik oranı yüzde 14,5'le mesleki ve teknik lise mezunlarında. İşgücünün yüzde 10,5'ini oluşturan bu kesimin işsizler ordusundaki payı ise yüzde 12,6 ile bunun üzerinde bulunuyor.**
- ✚ **İşsizlik oranında bu kesimi yüzde 13,9'la üniversite mezunları izliyor. Toplam iş gücü içinde yüzde 23'lük bir kesimi oluşturan yüksek öğretimliler, işsizler içinde ise yüzde 26,4'lük paya sahip.**
- ✚ **Buna göre yaklaşık 4 işsizden birinin üniversite diploması bulunuyor.**
- ✚ **İşsizlik oranı düz lise mezunlarında yüzde 13,8, lise altı diplomalılarda yüzde 10,8, okur yazar konumundakilerde ise yüzde 3,4.**

İş gücünün eğitim düzeyine göre dağılımı

Eğitim düzeyi	İşgücü	Çalışan	İşsiz	İşsizlik Oranı (%)	İşgücünde Payı (%)	İşsizler içinde Payı (%)
Okur yazar	1.052	985	67	6,4	3,4	1,8
Lise altı	16.319	14.551	1.768	10,8	53,0	47,6
Lise	3.120	2.690	430	13,8	10,1	11,6
Mesleki teknik lise	3.223	2.755	467	14,5	10,5	12,6
Yüksek öğretim	7.068	6.086	982	13,9	23,0	26,4
TOPLAM	30.781	27.067	3.715	12,1	100,0	100,0

EN FAZLA İŞSİZ BIRAKAN ÜNİVERSİTE BÖLÜMLERİ HANGİLERİ?

Beyaz yakalı işsizliği, mezun olunan üniversite-yüksek okul bölümlerine göre de değişkenlik gösteriyor. En son 2015 yılı itibariyle belirlenen verilere göre:

- ✚ **En yüksek işsizlik oranı yüzde 19,8'le yaşam bilimleri mezunlarında. Ancak bu bölümlerden mezun olanlar iş gücü içinde küçük bir paya sahip bulunuyor.**
- ✚ **İşsizlik oranında bu alan mezunlarını yüzde 17,2 ile sosyal ve kişisel hizmetler, yüzde 17 ile bilgisayar, yüzde 16,6 ile ulaştırma ve çevre, yüzde 16,3'le sanat ve yüzde 15,9'la gazetecilik ve enformasyonla ilgili bölüm mezunları izliyor.**
- ✚ **En düşük işsizlik oranları ise yüzde 3,4'le güvenlik, yüzde 4,9'la sağlık, yüzde 6,6 ile hukuk, yüzde 7,8'le öğretmenlik, yüzde 8,2 ile veterinerlik, yüzde 8,8'le mühendislik bölümlerinden mezun olanlarda.**

Mezun olunan yüksek öğretim dalına göre iş gücü durumu (2015; Bin kişi)

	İşgücü	İşsiz	İstihdam	İşsizlik oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşg. katılma oranı (%)
Yaşam bilimleri	84	17	67	19,8	67,5	84,2
Sosyal ve kişisel hizmetler	185	32	153	17,2	59,9	72,4
Bilgisayar	105	18	87	17,0	68,3	82,3
Ulaştırma hizmetleri ve çevre koruma	16	3	13	16,6	68,1	81,6
Sanat	173	28	145	16,3	62,6	74,7
Gazetecilik ve enformasyon	23	4	19	15,9	62,9	74,8
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	144	22	122	15,5	69,1	81,8
İş ve yönetim	1.772	235	1.537	13,3	70,1	80,8
Fizik bilimleri	157	20	137	12,7	69,7	79,8
İmalat ve işleme	146	18	128	12,1	69,4	79,0
Sosyal bilimler ve davranış bilimleri	560	65	494	11,7	69,3	78,4
Mimarlık ve inşaat	235	24	211	10,3	73,7	82,2
Beşeri bilimler	308	29	279	9,5	67,0	74,0
Matematik ve istatistik	92	9	84	9,5	70,8	78,3
Mühendislik ve işleri	708	62	646	8,8	79,9	87,6
Veterinerlik	49	4	45	8,2	81,3	88,6
Öğretmen eğitimi ve eğitim bilimleri	880	69	811	7,8	68,3	74,0
Hukuk	146	10	137	6,6	74,9	80,2
Sağlık	379	19	360	4,9	80,5	84,7
Güvenlik hizmetleri	122	4	118	3,4	78,6	81,4

İŞSİZLİK REKORU GÜNEYDOĞU'DA

- İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (Türkiye İBBS) bazında 26 bölge içinde en yüksek işsizlik oranı 2015 verilerine göre yüzde 24,8'le Mardin, Batman, Şırnak, Siirt illerini kapsayan TRC3 bölgesinde bulunuyor.
- İşsizlik oranında bu bölgeyi yüzde 17,5'le Şanlıurfa, Diyarbakır TRC2, yüzde 16,4'le Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye (TR63), yüzde 15'le İzmir (TR31), yüzde 12,9'la İstanbul (TR10), yüzde 11,2 ile Ankara (TR51) izliyor.
- Bu bazda en düşük işsizlik oranı ise 3,9'la Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan (TRA2) bölgesinde. Ancak işsizliğin düşük olması, bu illerin çalışma çağındaki nüfusunu Türkiye'nin diğer bölgelerine göç verdiği, bu yüzden bu illerde aktif iş arayan kişi sayısının düşük olmasından kaynaklanıyor.

Bölgelere göre işsizlik oranı (2015; Bin kişi)

	15 + yaştaki nüfus	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsiz	İşgücüne katılma oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)	İşgücüne dahil olm. nüfus
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	1.307	499	376	124	38,2	24,8	28,7	808
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	2.175	951	784	166	43,7	17,5	36,1	1.224
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	2.146	919	768	151	42,8	16,4	35,8	1.227
TR31 (İzmir)	3.264	1.745	1.483	262	53,5	15,0	45,4	1.519
TR10 (İstanbul)	11.203	6.092	5.306	786	54,4	12,9	47,4	5.110
TR51 (Ankara)	3.951	2.064	1.833	231	52,2	11,2	46,4	1.887
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	2.693	1.492	1.342	151	55,4	10,1	49,8	1.201
TR71 (Kırkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	1.110	573	516	57	51,6	9,9	46,5	537
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	1.814	782	704	78	43,1	9,9	38,8	1.032
TR62 (Adana, Mersin)	2.853	1.441	1.299	142	50,5	9,8	45,6	1.412
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	1.761	862	778	84	48,9	9,7	44,2	899

TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	2.209	1.226	1.108	118	55,5	9,6	50,2	983
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	1.340	631	571	60	47,1	9,5	42,6	709
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	1.256	605	557	48	48,2	8,0	44,3	651
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	2.932	1.474	1.360	114	50,3	7,8	46,4	1.457
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	1.296	744	689	54	57,4	7,3	53,2	553
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	788	408	380	29	51,8	7,0	48,2	380
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	2.284	1.233	1.148	85	54,0	6,9	50,3	1.052
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	582	311	290	21	53,5	6,8	49,9	271
TR52 (Konya, Karaman)	1.690	865	808	57	51,2	6,5	47,8	825
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	2.047	1.046	978	68	51,1	6,5	47,8	1.001
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	751	383	361	23	51,0	5,9	48,0	368
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	1.342	633	599	34	47,1	5,3	44,6	709
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	1.985	1.069	1.018	51	53,9	4,8	51,3	916
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	2.325	1.222	1.172	50	52,6	4,1	50,4	1.103
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	752	407	391	16	54,2	3,9	52,0	345

İŞGÜCÜNÜN YAPISINDAKİ ÇARPIKLIK

- ✚ Kasım 2016 itibariyle 59 milyon 69 bin kişi olan 15 ve üzeri yaştaki nüfusun sadece 30 milyon 781 bini iş gücüne dahil. Başka deyişle çalışma çağındaki nüfusun yaklaşık yarısı iş gücünün dışında kalıyor.
- ✚ İstihdamdaki 27 milyon 67 bin kişinin 18 milyon 423 binini ücretli ve yevmiyeliler, 4 milyon 561 binini kendi hesabına çalışanlar, 2 milyon 884 binini “ücretsiz aile işçileri”, 1 milyon 198 binini ise işverenler oluşturuyor.
- ✚ Ücretli ve yevmiyelilerin 3 milyon 394 bini, kendi hesabına çalışanların 2 milyon 824 bini, işverenlerin 188 bini sosyal güvenlik şemsiyesine dahil olmadan, yani kayıt dışı çalışıyor.
- ✚ Normal bir istihdam şekline farklı olarak tarım, ticaret gibi işlerle uğraşan ailesine katkı veren, aslında bir başka gizli işsizlik olgusu olan “ücretsiz aile işçileri”nin ise 2 milyon 613 bin kişi ile tamamına yakını sosyal güvencesiz. Sigortasız çalıştırılan bu kişilerin 2 milyon 194 bini tarımda bulunuyor.
- ✚ Öte yandan 15 yaş ve üzeri nüfusun 28 milyon 288 bin kişi ile yaklaşık yarısı, iş gücünün dışında yer alıyor.
- ✚ İşgücü dışındaki nüfus içinde umudunu yitirip iş aramayı bırakanlar, mevsimlik çalışanlar, öğrenciler, emekliler, çalışamaz durumdakiler dışında en büyük bölümünü 11 milyon 45 bin kişi ile ev kadınları oluşturuyor. Bu büyük kitle üretken konumda olmasına rağmen iş gücü dışında kalırken, bu kesimden, ekonomik sıkıntı dönemlerinde ailesine katkı için iş arayışına girenler ise işsizliği artırıyor.

- Öte yandan bu istatistiklere yansımayan Türkiye'deki sayılara 3,5 milyonu aşkın Suriyeli mülteciler içinde çalışma çağındaki tahminen 1,5 milyon dolayındaki bir kesim, çok düşük ücretlerle kayıt dışı çalıştıkları için işverenlere ucuz iş gücü oluşturuyor, yerli iş gücünün işini kaybetmesine ve işsizliğin artmasına yol açıyor.

Çalışma çağındaki nüfusun dağılımı (Kasım; Bin kişi)

	2015	2016
15 VE ÜZERİ YAŞTAKİ NÜFUS	58.215	59.069
İŞ GÜCÜ	29.801	30.781
ÇALIŞANLAR	26.676	27.067
-Ücretli, yevmiyeli	18.262	18.423
-İşveren	1.163	1.198
-Kendi hesabına çalışan	4.416	4.561
-Ücretsiz aile işçisi	2.836	2.884
İŞSİZLER	3.125	3.715
İşgücüne katılım (%)	51,2	52,1
İstihdam oranı (%)	45,8	45,8
İŞGÜCÜ DIŞI NÜFUS	28.414	28.288
İş aramayıp, çalışmaya hazır olanlar	2.355	2.286
Mevsimlik çalışanlar	100	103
Ev kadınları	11.438	11.045
Öğrenci	4.695	4.660
Emekli	4.088	4.227
Çalışamaz halde	3.953	4.037
Diğer	1.785	1.930

BİR KİŞİLİK İŞ İÇİN 693 BİN TL'LİK YATIRIM GEREKİYOR

- 2016 yılında çeşitli sektörlere yönelik olarak teşvik belgesine bağlanan toplam 97 milyar 693 milyon liralık yatırım kapsamında 140 bin 915 kişilik istihdam yaratılması öngörüldü. Buna göre yaratılacak her bir kişilik istihdam başına yatırım tutarı 693 bin TL düzeyinde gerçekleşti.
- Bir kişilik iş yaratmak için en düşük yatırım 273 bin TL ile emek yoğun yatırımların ağırlıkta olduğu tarım sektöründe, en yüksek maliyet ise 5 milyon 202 bin lira ile teknoloji yoğun yatırımların yapıldığı enerji sektöründe...
- Ortalamada 693 bin TL olan bir kişilik iş yaratma maliyeti esas alındığında, dar tanıma göre 3 milyon 715 bin kişi olan işsizlere iş yaratmak için toplam 2 trilyon 575 milyar 523,5 milyon liralık yatırım gerekiyor.

Teşvik belgeli yatırımlarla 1 kişilik iş yaratma maliyeti (2016)

	Teşvik Belgesi (Adet)	Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Öngörülen İstihdam (Kişi)	Bir kişilik İş Y. Mal. (Bin TL)	3 milyon 715 bin İşsiz İçin Gereken Yat. (Milyon TL)
ENERJİ	1.856	25.541	4.910	5.201,7	19.324.463,5
HİZMETLER	1.253	44.089	68.239	646,1	2.400.256,2
İMALAT S.	1.811	23.529	62.448	376,8	1.399.720,3
MADENCİLİK	97	3.750	2.443	1.535,0	5.702.632,6
TARIM	134	785	2.875	272,9	1.013.712,9
TOPLAM	5.151	97.693	140.915	693,3	2.575.523,5

DEĞERLENDİRME

KRONİK İŞSİZLİK OLGUSU

Türkiye ekonomisinde yüksek düzeylerdeki işsizlik olgusu uzun yıllardır varlığını koruyor.

Ülkemizde kronik işsizliğe yol açan faktörlerin başında;

- ✓ Her yıl artan nüfusa karşılık, iş gücündeki artışı karşılayıp aynı zamanda birikimli işsizliği tedricen azaltacak sayıda istihdam yaratılamaması,
- ✓ Kriz dönemlerinde ekonomide yaşanan daralma nedeniyle büyüme hızının ve yatırımların azalması, birçok kuruluşun kapanması ya da çalışanlarını işten çıkarması ile istihdamın azalması-işsizliğin artması,
- ✓ Tarımın makineleşmesi sonucu her yıl ortaya çıkan gizli işsizlik, köyden kente göçler, tarımdan kopan iş gücünün diğer sektörlerde istihdamı için gerekli özelliklere sahip olmayışı ve bu alanlarda bu atıl iş gücünü absorbe edecek yeterli iş sahası olmaması,
- ✓ Açık işlerin yeni kuşakların iş beklentisine uymaması,
- ✓ Dış ülkelere gönderilen işçi sayısındaki büyük azalma, ulusal ekonominin istihdam yaratma kapasitesinin çok üzerinde büyüyen iş gücünün eski yıllarda olduğu gibi bu yolla eritilememesi,
- ✓ Yurt dışındaki iş gücünün kesin dönüş yaparak ulusal iş gücüne dahil olması,
- ✓ Emek yoğun yatırımların azalması, son yıllarda büyük bütçelerle hayata geçirilen enerji yatırımlarının çok az istihdam yaratıyor olması, sanayide makine-yoğun tekniklerin öne çıkması ile insan gücüne olan ihtiyacın azalması,
- ✓ Eğitim sisteminin sanayinin ve diğer sektörlerin hızla gelişen ve değişen ihtiyaçlarına uygun formasyonda iş gücü üretmemesi, üniversite-sanayi işbirliğinin istenen düzeye gelememesi gibi nedenler yer alıyor.

İŞSİZLİKTE SON DÖNEMDEKİ ARTIŞIN NEDENİ

Ancak kronik işsizliğin ötesinde veriler, işsizliğin son dönemden sonra yeniden artan bir ivmeyle yükselişe geçtiğini ortaya koyuyor.

Bu artışta;

- ✚ Yatırımlarda ve dolayısıyla ekonomik büyümedeki yavaşlamada, ekonominin istihdam yaratma kapasitesindeki düşüş etkili oluyor.
- ✚ Yerli ve yabancı yatırımcılara fren yaptıran faktörlerin başında ise “belirsizlik” olgusu geliyor.
- ✚ Güvenlik ve iç siyasi gelişmelerle ilgili kaygılar, sıcak savaşın devam ettiği bölgemizden kaynaklı jeopolitik riskler, yatırım kararlarının ertelenmesinde etkili olan faktörlerin başında geliyor.

- ✚ Faizlerde yükseliş eğilimi, kurdaki oynaklık reel sektör üzerinde sıkıntıya yol açarken, vatandaşların da genel gidişatla ilgili olumsuz algılarla tüketimi kısması, ekonomideki yavaşlamada etkili oluyor.
- ✚ Küresel ekonomide olumsuzluklar devam ederken, dış pazarlarda da durgunluk ulusal ekonomiyi olumsuz etkiliyor.
- ✚ Ulusal tasarrufların yetersizliği nedeniyle ihtiyaç duyulan dış kaynak girişlerinin azalması, ekonomide daralmayı belirginleştiriyor.

Tüm bu gelişmeler, sosyo ekonomik bünyeye, işsizlik artışı olarak yansıyor.

İŞSİZLİĞE KARŞI GEREKLİ TEMEL KOŞULLAR

- **Siyasi istikrar:** Öncelikle siyasi alanda, dış politikada ve ekonomide izlenecek politikalarla “istikrarsızlık” ve risk algısını azaltıp, güven ve öngörülebilirlik koşulları artırılmalı.
- **Ekonomik istikrar:** Siyasi istikrarla birlikte, yapısal reformlar ve hazırlanacak kapsamlı, tutarlı ekonomik programlarla faiz, kur başta olmak üzere ekonomideki temel dinamiklerde istikrar sağlanmalı; çalışan, işleyen, yatırım ikliminin olduğu bir ekonomik iklim yaratılmalı. (Bu sayede istikrarlı ve sürdürülebilir büyümenin önü açılacaktır).
- **Sürdürülebilir kalkınma:** İstihdam artışına direkt katkı yapacak olan yatırımlar, özellikle de kamu altyapı yatırımları artırılmalı, bu yolla ekonomik aktivite canlandırılmalı. Özel sektörün gitmediği yerlerde kamu yatırımları gündeme gelmeli.
- **Özel sektörde yatırım şevki:** Sağlanacak güven ve öngörülebilirlik algısının ardından, çeşitli ekonomik önlemlerle özel sektörün yatırım şevki ve devlet tarafından açıklanan teşvik paketlerinden yararlanma isteği canlandırılmalı.
- **İstihdam dostu vergi politikaları:** İstihdam üzerinden alınan vergi, prim ve işveren payı gibi mali yükler düşürülmeli. (Bu sayede kayıt dışı işsizliğin önemli bölümü kayıt altına alınacaktır).
- **Aktif iş gücü politikaları:** Özellikle tarımdan diğer alanlara yönelecek kesime daha kolay iş bulabilmek amacıyla mesleki eğitim seferberliği başlatılmalı.

İŞSİZLİKLE MÜCADELE İÇİN SOMUT ÖNERİLER

- ✓ İstihdam yaratma kapasitesi yüksek proje ve sektörlerle ağırlık verilmeli,
- ✓ Az sermaye ile çok istihdam yaratan emek yoğun projelere öncelik verilmeli,
- ✓ Milli enerji kaynaklarının ekonomiye kazandırılmasına yönelik enerji üretim tesislerinin devreye sokulmasına yoğunlaşılmalı,

- ✓ Yurt içindeki atıl iş gücünün transferi ve istihdamı özelliğiyle işsizliği azaltan sektörlerden yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin dışarıdan aldığı iş portföyünün büyütülmesi için çalışılmalı.
- ✓ Kırsaldaki nüfus organize biçimde el, ev ve köy sanatları, hediyelik eşya yapımı, organik tarımı ürünü gibi alternatif üretim faaliyetlerine yönlendirilmeli.
- ✓ Tarımsal üretimde daha fazla insan çalıştırmayı gerektirecek ürün türleri teşvik edilmeli.
- ✓ Küçük ve orta boy işletmelere ve kendi işini kuranlara yönelik devlet yardımlarının çeşitlendirilerek devamlılığı sağlanmalı.
- ✓ Ağaçlandırma, bataklık kurutma, sınır ticareti gibi konularda paket projeler uygulanmalı.
- ✓ Yeni Organize Sanayi ve Küçük Sanayi bölgelerinin kuruluşu teşvik edilmeli.
- ✓ İnşaat sektöründe canlılığı devam ettirecek önlemlere ağırlık verilmeli,
- ✓ Turizm sektörünün yeniden ayağa kaldırılmasını sağlayacak çok yönlü politikalar izlenmeli, alternatif pazarlara ve turizm türlerine yönelişi, pansiyonculuğu geliştirecek politikalar hayata geçirilmeli,
- ✓ Bölgelerin sosyo ekonomik ve demografik özellikleri dikkate alınarak bölgeye özgü istihdam geliştirici projeler geliştirilip, uygulanmalı,
- ✓ Daha fazla kişinin çalışabilmesi için, çalışanların daha az çalışması ilkesi benimsenmeli, bu doğrultuda haftalık çalışma süresi radikal biçimde düşürülmeli, çalışanların izin süreleri artırılmalı,
- ✓ İstihdam artışlarında önemli bir payı olan kamu istihdamı artırılmalı, ihraçlarla boşalan kadro ve pozisyonlara yeni personel alımları yapılmalı,
- ✓ Kamu girişimciliği ve hizmetleri istihdam yaratacak biçimde yeniden planlanmalı,
- ✓ Kamudaki tüm taşeron işçiler kadroya alınmalı,
- ✓ Toplum yararına çalışma programları kapsamında çalıştırılanlar daimi işçi statüsüne geçirilmeli,
- ✓ Uzun yıllardır amaç dışı kullanılan İşsizlik Sigortası Fonu kaynakları belli oranda, bir süre için kamunun istihdam yaratacak proje ve yatırımlarının finansmanında kullanılmalı.